

KORUPCIJOS PREVENCIJOS (ATSPARUMO KORUPCIJAI) METMENYS

I SKYRIUS METMENŲ RENGIMO PAGRINDAS

1. Korupcijos prevencijos (atsparumo korupcijai) metmenys (toliau – Metmenys) parengti atsižvelgiant į Lietuvos Respublikos nacionalinės kovos su korupcija 2015–2025 metų programos, patvirtintos Lietuvos Respublikos Seimo 2015 m. kovo 10 d. nutarimu Nr. XII-1537 „Dėl Lietuvos Respublikos nacionalinės kovos su korupcija 2015–2025 metų programos patvirtinimo“, ir Lietuvos Respublikos Vyriausybės programos, kuriai pritarta Lietuvos Respublikos Seimo 2016 m. gruodžio 13 d. nutarimu Nr. XIII-82 „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės programos“, nuostatas, Lietuvos Respublikos Seimo Nacionalinio saugumo ir gynybos komiteto siūlymus¹.

II SKYRIUS PAGRINDINĖS SPREŠTINOS PROBLEMOS

2. Galiojančio Lietuvos Respublikos korupcijos prevencijos įstatymo, priimto 2002 m., kai kurios nuostatos buvo tobulintos, tačiau visuomeninio gyvenimo ir teisinės aplinkos pokyčiai lemia būtinybę iš esmės peržiūrėti korupcijai atsparios aplinkos kūrimo priemonių sistemą ir pirmiausia pašalinti šiuos trūkumus:

2.1. Biudžetinės įstaigos savininko teises ir pareigas įgyvendinančios institucijos nepakankamai užtikrina, kad atsparumo korupcijai priemonės būtų diegiamos pavaldžiose įstaigose.

2.2. Nėra aiški už atsparumą korupcijai atsakingų subjektų sistema, nenustatytos visų susijusių subjektų teisės, pareigos ir atsakomybė.

2.3. Valstybės ir savivaldybių institucijos, įstaigos, įmonės, kai kurios akcinės bendrovės taiko korupcijos prevencijos priemones, tačiau tai daroma fragmentiškai – trūksta nacionalinio lygmens lyderystės ir koordinavimo.

2.4. Nėra nustatytų bendrųjų kriterijų, pagal kuriuos turėtų būti vertinamas ir galėtų būti palyginamas korupcijos prevencijos priemonių taikymas atskirose įstaigose, dėl to kai kurios įstaigos korupcijos prevencijos priemones taiko paviršutiniškai.

2.5. Į korupcijos prevencijos veiklą nėra pakankamai įtrauktos valstybės ir savivaldybių įstaigų vidaus audito tarnybos.

III SKYRIUS METMENŲ TIKSLAS IR UŽDAVINIAI

3. Metmenų dalykas – atnaujintas atsparumo korupcijai² modelis Lietuvoje.

¹ Lietuvos Respublikos Seimo Nacionalinio saugumo ir gynybos komiteto 2017 m. gegužės 17 d. sprendimo Nr. 104-SPR-3 „Dėl LR STT 2016 metų ataskaitos“ pasiūlymų Lietuvos Respublikos specialiųjų tyrimų tarnybai 5 punkto nuostatos; Lietuvos Respublikos Seimo Nacionalinio saugumo ir gynybos komiteto 2018 m. birželio 20 d. sprendimo Nr. 104-SPR-1 „Dėl STT 2017 metų ataskaitos“ pasiūlymų Lietuvos Respublikos specialiųjų tyrimų tarnybai 5 punkto nuostatos.

² Korupcijos prevencijos terminą siūlytina keisti į atsparumo korupcijai (angl. *Integrity*) terminą, nes jis labiau atspindėtų tikslo esmę, t. y. siekti ne vien korupcijos prevencijos, tačiau ir realaus atsparumo korupcijai.

4. Metmenų tikslas – atsižvelgiant į esamos situacijos analizę ir kitų valstybių gerąją patirtį, tarptautinės bendruomenės pripažintus atsparumo korupcijai principus (žr. priedą), išlaikant pasiteisinusias korupcijos prevencijos priemones, numatyti atsparumo korupcijai modelio Lietuvoje atnaujinimo kryptis.

5. Metmenų uždaviniai:

5.1. Ministerijų ir savivaldybių įsitraukimo ir vaidmens kuriant korupcijai atsparią aplinką stiprinimas:

5.1.1. Asmenų, atsakingų už atsparumo korupcijai užtikrinimą, paskyrimas.

5.1.2. Ministerijų ir savivaldybių skatinimas priimti atsakomybę už atsparumo korupcijai didinimą joms pavaldžiose įstaigose, įmonėse.

5.2. Į koordinavimą nukreipta Lietuvos Respublikos specialiųjų tyrimų tarnybos (toliau – STT) atsparumo korupcijai veikla ir aktyvesnis pagrindinių atsparumo korupcijai užtikrinimo partnerių – ministerijų ir savivaldybių – veikimas.

5.3. Neobjektyvaus tarnautojų elgesio, teisės dviprasmybių ir netinkamų organizacinių struktūrų ir procedūrų nuolatinis veikimas atnaujintomis atsparumo korupcijai priemonėmis, į atsparumo korupcijai veiklą įtraukiant vidaus audito tarnybas, o valstybės ir savivaldybių įstaigas ir įmones skatinant vykdyti proaktyvią privačiųjų interesų konfliktų ir smulkiosios korupcijos prevenciją ir pažeidimų tyrimą.

5.4. Valstybės ir savivaldybių institucijų atsparumo korupcijai veiklos vertinimas ir realus veiksmingumo palyginimas.

IV SKYRIUS

SIŪLAMOS ATSPARUMO KORUPCIJAI TOBULINIMO NUOSTATOS

6. Siūloma:

6.1. Nustatyti, kad pagrindiniai atsparumą korupcijai formuojantys, koordinuojantys ir kontroliuojantys subjektai yra Lietuvos Respublikos Seimas (ypač dėl Nacionalinio saugumo ir gynybos komiteto, Antikorupcijos komisijos veiklos), Lietuvos Respublikos Vyriausybė ir STT.

6.2. Nustatyti, kad šių subjektų partneriai yra Vyriausioji tarnybinės etikos komisija, Vyriausioji rinkimų komisija, Viešųjų pirkimų tarnyba, Valstybės kontrolė, prokuratūra, policija, Valstybinė mokesčių inspekcija, valstybės ir savivaldybių įstaigų imuniteto padaliniai, verslas ir aktyvi visuomenė, įskaitant nevyriausybinės organizacijas ir žiniasklaidą.

6.3. Aiškiai apibrėžti biudžetinės įstaigos savininko teises ir pareigas įgyvendinančios institucijos teises, pareigas ir atsakomybę atsparumo korupcijai srityje.

6.4. Peržiūrėti korupcijos prevencijos (atsparumo korupcijai) priemonių sistemą – tobulinti esamas, diegti naujas priemones ir siekti kompleksinio jų taikymo.

7. Atsparumas korupcijai užtikrinamas veikiant korupciją lemiančius veiksniai: į korupcinio pobūdžio teisės pažeidimų padarymą linkusius žmones, teisės aktų nuostatų dviprasmybes, spragas, netinkamus procesus, veiklą ir sistemas:

7.1. Į korupcinio pobūdžio teisės pažeidimų padarymą linkusiam tarnautojui ir (ar) asmeniui darytų poveikį ne tik jau taikomos priemonės (antikorupcinis visuomenės švietimas, informacijos surinkimas, pažeidimų tyrimas, turto, pajamų ir interesų deklaravimas), bet ir:

7.1.1. privalomi darbuotojų elgesio kodeksai, valstybės ir savivaldybių įstaigų proaktyvi veikla atpažįstant galimus viešųjų ir privačiųjų interesų konfliktus;

7.1.2. nustatyti nauji neskyrimo į pareigas pagrindai, išplėstas tikrintinų asmenų sąrašas, teiktinos informacijos turinys;

7.1.3. civilinis turto konfiskavimas, kuris būtų inicijuojamas esant duomenų, kad valstybės tarnautojas ar jam prilygintas asmuo negali turimo turto pagrįsti teisėtai gautomis pajamomis, nauda ar turtu, o šis turtas galėjo būti įgytas nusikalstamu būdu.

7.2. Netinkamą veiklą, procedūras padėtų keisti ne tik jau taikomos atsparumo korupcijai priemonės (korupcijos pasireiškimo tikimybės nustatymas, korupcijos rizikos analizė, valstybės ir vidaus auditai, kontrolė ir priežiūra, pranešimų nagrinėjimas), bet ir:

7.2.1. atliekant vidaus auditus vertinama ir korupcijos rizika;

7.2.2. nustatytu periodiškumu atliekant vidaus auditą, vertinamas korupcijos rizikos valdymas;

7.2.3. atliekant korupcijos pasireiškimo tikimybės nustatymą, tik kai nustatomas korupcinio pobūdžio teisės pažeidimas;

7.2.4. korupcijos rizikos analizę atliekant ne tik tam tikros įstaigos veiklos srityje, bet ir dėl tam tikrų procesų, apimančių politiką formuojančias ir veiklą vykdančias valstybės ir savivaldybės įstaigas, įmones.

7.3. Teisės normų dviprasmybes kaip ir dabar padėtų šalinti teisės aktų ir jų projektų antikorporciniai vertinimai, bendrųjų teisėkūros procesų priežiūra, kai tirama, ar norminis administracinis aktas (ar jo dalis) atitinka įstatymą ar Lietuvos Respublikos Vyriausybės norminį teisės aktą. Galiojančių teisės aktų antikorporcinius vertinimus atliktų ne tik STT, bet ir kiti subjektai, kurie Teisėkūros pagrindų įstatymo būtų įgaliojami atlikti teisinio reguliavimo stebėseną (baigiamąjį teisinio reguliavimo poveikio vertinimą). STT, atliekančiai teisės aktų antikorporcinį vertinimą, būtų suteikta teisė kreiptis į teismą ir prašyti ištirti, ar norminis teisės aktas atitinka įstatymą ar Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimą.

7.4. Asmens, veiklos ir teisės normų veikimo sistemos turi būti veikiamos ne tik valstybės (įskaitant korupcijos rizikos valdymo vertinimą) ir vidaus auditų, bet ir bendrojo atsparumo korupcijai įvertinimo. Bus sukurta atsparumo korupcijai veiklos veiksmingumo vertinimo ir palyginimo metodika, pagal kurią valstybės ar savivaldybės įstaiga vertintų savo pačios ir jai pavaldžių įstaigų ar įmonių veiklą atsparumo korupcijai ir vidaus kontrolės, taip pat viešųjų ir privačiųjų interesų derinimo kontrolės, viešųjų pirkimų kontrolės, pranešėjų apsaugos ir kitose srityse. Taikant šią priemonę būtų įvertintas atsparumo korupcijai faktinis veiksmingumas, tai prisidėtų prie gero valdymo užtikrinimo institucijose ir leistų jas palyginti, o visuomenė galėtų susipažinti su šio įvertinimo ir palyginimo rezultatais.

8. Antikorporcinis visuomenės švietimas laikytinas savarankiška atsparumo korupcijai kryptimi, tuo tikslu reikia nustatyti jos vykdymo tvarką ir subjektus, suteikti įgaliojimus Švietimo ir mokslo ministerijai ir įgalinti ją veikti antikorporcinio švietimo srityje.

9. Valstybės ir savivaldybių įstaigos būtų skatinamos patvirtinti atsparumo korupcijai politiką, t. y. įstaigų vidaus dokumentus, kuriuose būtų nustatyti esminiai įstaigos atsparumo korupcijai principai, šioms įstaigoms būtų teikiama metodinė pagalba rengiant tokius dokumentus.

10. Peržiūrėtos pagrindinių atsparumo korupcijai priemonių taikymo galimos pasekmės, t. y. ne tik kaip pateikiami ir vykdomi pasiūlymai keisti ar tobulinti teisės aktus, įstaigos veiklą, bet ir kaip inicijuojamas:

10.1. tarnybinio nusižengimo tyrimas;

10.2. ikiteisminis tyrimas;

10.3. mokestinis patikrinimas;

- 10.4. galimo privačiųjų interesų konflikto tyrimas;
- 10.5. administracinio nusižengimo tyrimas;
- 10.6. civilinis turto konfiskavimas;
- 10.7. tyrimas, ar norminis administracinis aktas (ar jo dalis) atitinka įstatymą ar Vyriausybės norminį teisės aktą.

11. Nuo suvokimo, kad už korupcijos prevenciją (atsparumo korupcijai didinimą) yra atsakinga STT, palaipsniui pereinama prie modelio, kai atsakomybę už atsparumo korupcijai veiklą prisiima visas viešasis sektorius, o STT atsparumo korupcijai užtikrinimo srityje yra pagrindinė metodiškai vadovaujanti institucija, pati atsparumo korupcijai priemonės taikanti tik išskirtiniais atvejais.

12. STT įgyvendinamos atsparumo korupcijai priemonės taikomos konkrečiomis aplinkybėmis, pasitelkiant įstaigai ar procesui pritaikytus priemonių paketus, kuriuose prireikus derinamos dvi ar daugiau atsparumo korupcijai priemonių, o jų pobūdis ir taikymo apimtis taip pat grindžiama viešojo ir neviešojo pobūdžio STT turima informacija, kuri padeda nustatyti efektyvesnes atsparumo korupcijai veiklos kryptis.

V SKYRIUS NUMATOMI KEISTI TEISĖS AKTAI

13. Siekiant įgyvendinti Metmenų IV skyriuje siūlomas teisinio reguliavimo nuostatas, reikės parengti šių teisės aktų pakeitimo projektus:

- 13.1. Korupcijos prevencijos įstatymo;
 - 13.2. Teisėkūros pagrindų įstatymo;
 - 13.3. Administracinių bylų teisenos įstatymo;
 - 13.4. Vidaus kontrolės ir vidaus audito įstatymo;
 - 13.5. Specialiųjų tyrimų tarnybos įstatymo;
 - 13.6. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 m. gegužės 19 d. nutarimo Nr. 607 „Dėl Padalinių ir asmenų, valstybės ar savivaldybių įstaigose vykdančių korupcijos prevenciją ir kontrolę, veiklos ir bendradarbiavimo taisyklių patvirtinimo“;
 - 13.7. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2014 m. kovo 12 d. nutarimo Nr. 243 „Dėl Teisės aktų projektų antikorpucinio vertinimo taisyklių patvirtinimo“;
 - 13.8. Lietuvos Respublikos specialiųjų tyrimų tarnybos direktoriaus 2011 m. gegužės 13 d. įsakymo Nr. 2-170 „Dėl Valstybės ar savivaldybės įstaigos veiklos sričių, kuriose egzistuoja didelė korupcijos pasireiškimo tikimybė, nustatymo rekomendacijų patvirtinimo“;
 - 13.9. Lietuvos Respublikos specialiųjų tyrimų tarnybos direktoriaus 2013 m. balandžio 4 d. įsakymo Nr. 2-117 „Dėl Teisės aktų ar jų projektų antikorpucinio vertinimo Lietuvos Respublikos specialiųjų tyrimų tarnyboje tvarkos aprašo patvirtinimo“.
-

ESAMOS SITUACIJOS ANALIZĖ IR KITŲ VALSTYBIŲ GEROJI PATIRTIS**PIRMASIS SKIRSNIS
TEISĖS AKTŲ, REGLAMENTUOJANČIŲ KORUPCIJOS PREVENCIJĄ,
APIBŪDINIMAS**

1. Korupcijos prevencijos klausimai yra reglamentuoti:

1.1. Lietuvos Respublikos korupcijos prevencijos įstatyme (toliau – Korupcijos prevencijos įstatymas);

1.2. Lietuvos Respublikos teisėkūros pagrindų įstatyme;

1.3. Korupcijos rizikos analizės atlikimo tvarkoje, patvirtintoje Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. spalio 8 d. nutarimu Nr. 1601 „Dėl Korupcijos rizikos analizės atlikimo tvarkos patvirtinimo“;

1.4. Padalinių ir asmenų, valstybės ar savivaldybių įstaigose vykdančių korupcijos prevenciją ir kontrolę, veiklos ir bendradarbiavimo taisyklėse, patvirtintose Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 m. gegužės 19 d. nutarimu Nr. 607;

1.5. Valstybės ar savivaldybės įstaigos veiklos sričių, kuriose egzistuoja didelė korupcijos pasireiškimo tikimybė, nustatymo rekomendacijose, patvirtintose Lietuvos Respublikos specialiųjų tyrimų tarnybos (toliau – Specialiųjų tyrimų tarnyba, STT) direktoriaus 2011 m. gegužės 13 d. įsakymu Nr. 2-170 „Dėl Valstybės ar savivaldybės įstaigos veiklos sričių, kuriose egzistuoja didelė korupcijos pasireiškimo tikimybė, nustatymo rekomendacijų patvirtinimo“;

1.6. STT pareigūnų atliekamo išvadų dėl korupcijos pasireiškimo tikimybių vertinimo ir korupcijos rizikos analizės atlikimo tvarkos apraše, patvirtintame STT direktoriaus 2013 m. kovo 29 d. įsakymu Nr. 2-102 „Dėl STT pareigūnų atliekamo išvadų dėl korupcijos pasireiškimo tikimybių vertinimo ir korupcijos rizikos analizės atlikimo tvarkos aprašo patvirtinimo“;

1.7. Teisės aktų projektų antikorporacinio vertinimo taisyklėse, patvirtintose Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2014 m. kovo 12 d. nutarimu Nr. 243;

1.8. Teisės aktų ar jų projektų antikorporacinio vertinimo Lietuvos Respublikos specialiųjų tyrimų tarnyboje tvarkos apraše, patvirtintame Lietuvos Respublikos specialiųjų tyrimų tarnybos direktoriaus 2013 m. balandžio 4 d. įsakymu Nr. 2-117 „Dėl Teisės aktų ar jų projektų antikorporacinio vertinimo Lietuvos Respublikos specialiųjų tyrimų tarnyboje tvarkos aprašo patvirtinimo“;

1.9. Vidaus audito tarnybos pavyzdiniuose nuostatuose, patvirtintuose Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2003 m. balandžio 14 d. nutarimu Nr. 470;

1.10. Tarpžinybinės komisijos kovai su korupcija koordinuoti nuostatuose, patvirtintuose Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2003 m. vasario 3 d. nutarimu Nr. 179.

**ANTRASIS SKIRSNIS
ESAMŲ KORUPCIJOS PREVENCIJOS PRIEMONIŲ IR JAS VYKLANČIŲ SUBJEKTŲ
APIBŪDINIMAS**

2. Galiojančiame Korupcijos prevencijos įstatyme nustatyta, kad korupcijos prevenciją vykdančys subjektai yra Lietuvos Respublikos Vyriausybė, STT, Vyriausioji tarnybinės etikos

komisija, kitos valstybės ir savivaldybių bei nevalstybinės įstaigos. Šiame įstatyme taip pat nustatyta, kad Lietuvos Respublikos Vyriausybė, Vyriausiosios tarnybinės etikos komisija teikia pasiūlymus Lietuvos Respublikos Seimui, o STT – Lietuvos Respublikos Seimui ir Lietuvos Respublikos Prezidentui dėl Korupcijos prevencijos įstatymo įgyvendinimo. Lietuvos Respublikos Vyriausybės, STT, Vyriausiosios tarnybinės etikos komisijos partneriai yra:

2.1. Lietuvos Respublikos Seimo Antikorupcijos komisija, Lietuvos Respublikos Seimo kontrolieriai, Lietuvos Respublikos teisingumo ministerija, Lietuvos Respublikos vyriausioji rinkimų komisija, Lietuvos Respublikos viešųjų pirkimų tarnyba, Lietuvos Respublikos valstybės kontrolė, Lietuvos Respublikos prokuratūra, Lietuvos policija, Valstybinė mokesčių inspekcija prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos, tačiau Korupcijos prevencijos įstatyme nėra aptartos jų veiklos.

2.2. Verslas ir aktyvi visuomenė, įskaitant nevyriausybinės organizacijas.

2.3. Viešosios informacijos rengėjai ir skleidėjai (toliau – žiniasklaida).

2.4. Tarpžinybinė komisija kovai su korupcija koordinuoti³ (toliau – TKKKK), kurios sudėtis ir veiklos nuostatai⁴ patvirtinti Lietuvos Respublikos Vyriausybės. TKKKK vadovauja teisingumo ministras, komisijos pirmininko pavaduotojai yra Lietuvos Respublikos Vyriausybės kancleris ir STT direktorius, komisijos nariai – viešojo ir privataus sektorių atstovai.

3. Korupcijos prevencijos priemonės vykdo visos valstybės ir savivaldybės įstaigos, taip pat viešosios įstaigos, kurių vienas iš steigėjų yra valstybės ar savivaldybės institucija ar įstaiga, o korupcijos pasireiškimo tikimybę turi nustatyti ir valstybės ar savivaldybės įmonės, kaip jos apibrėžtos Lietuvos Respublikos valstybės ir savivaldybės įmonių įstatyme, taip pat įmonės, kurių valstybei ar savivaldybei nuosavybės teise priklausančios akcijos visuotiniame akcininkų susirinkime suteikia daugiau kaip 50 procentų balsų, ir įmonės, kuriose valstybė ar savivaldybė gali paskirti daugiau kaip pusę įmonės administracijos, valdymo arba priežiūros tarnybos narių.

4. Korupcijos prevencijos priemonės yra šios:

4.1. *Nustatytos Korupcijos prevencijos įstatyme:*

4.1.1. korupcijos rizikos analizė;

4.1.2. kovos su korupcija programos;

4.1.3. teisės aktuose įtvirtinto ar teisės aktų projektuose nurodyto teisinio reguliavimo poveikio korupcijos mastui vertinimas (toliau – teisės aktų ar jų projektų antikorupcinis vertinimas);

4.1.4. informacijos apie asmenį, siekiantį eiti arba einantį pareigas valstybės ar savivaldybės įstaigoje ar įmonėje, arba apie asmenį, kurį į pareigas Europos Sąjungos ar tarptautinėse institucijose teikia Lietuvos Respublika, pateikimas (toliau – informacijos apie asmenį pateikimas);

4.1.5. informacijos pateikimas valstybės tarnautojų ir juridinių asmenų registrams;

4.1.6. visuomenės švietimas ir informavimas;

4.1.7. nustatytų korupcijos atvejų paviešinimas;

4.2. *Numatytos kituose įstatymuose su korupcijos prevencija susijusios priemonės:*

4.2.1. turto deklaravimas, stebėseną, pažeidimų tyrimas;

4.2.2. pajamų deklaravimas, stebėseną, pažeidimų tyrimas;

4.2.3. interesų deklaravimas, stebėseną, pažeidimų tyrimas;

4.2.4. politinių partijų ir politinių kampanijų finansavimo priežiūra;

4.2.5. lobistinės veiklos priežiūra;

4.2.6. teroristų finansavimo ir pinigų plovimo stebėseną ir pažeidimų tyrimas;

4.2.7. korupcinio pobūdžio teisės pažeidimų atskleidimas, tyrimas;

³ Prieiga internete: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.780C10647B63/HjmWNbtSeL>.

⁴ Prieiga internete: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.EAB7E303A9E8/dskOgxnSIZ>.

- 4.2.8. biurokratizmo ir piktnaudžiavimo tyrimas;
- 4.2.9. valstybinis auditas;
- 4.2.10. vidaus auditas ir kontrolė;
- 4.2.11. nepriekaištingos reputacijos taikymas;
- 4.2.12. objektyvumo, proporcingumo, nepiktnaudžiavimo valdžia, vieno langelio, efektyvumo, skaidrumo ir atvirumo, aiškumo, atsakomybės už priimtus sprendimus principų taikymas;
- 4.2.13. konsultavimasis su visuomene ir visuomenės įtraukimas;
- 4.2.14. gero ir tvaraus valdymo principų taikymas;
- 4.2.15. prašymai ištirti, ar norminis administracinis aktas (ar jo dalis) atitinka įstatymą ar Vyriausybės norminį teisės aktą;
- 4.2.16. pranešėjų apsauga pagal nuo 2019 m. sausio 1 d. įsigaliosiantį Lietuvos Respublikos pranešėjų apsaugos įstatymą.

TREČIASIS SKIRSNIS

ESAMO KORUPCIJOS PREVENCIJOS KOORDINAVIMO APIBŪDINIMAS

5. Teisės aktuose yra šios nuostatos, susijusios su korupcijos prevencijos koordinavimu:

5.1. Korupcijos prevencijos įstatymo 7 straipsnyje nustatyta, kad Nacionalinę kovos su korupcija programą (toliau – Programa) rengia, jos įgyvendinimą organizuoja ir kontroliuoja Lietuvos Respublikos Vyriausybė dalyvaujant Specialiųjų tyrimų tarnybai. Programą Lietuvos Respublikos Vyriausybės teikimu tvirtina Lietuvos Respublikos Seimas.

5.2. Lietuvos Respublikos nacionalinėje kovos su korupcija 2015–2025 metų programoje, patvirtintoje Lietuvos Respublikos Seimo 2015 m. kovo 10 d. nutarimu Nr. XII-1537, nustatyta, kad programos įgyvendinimo 2015–2019 metų tarpinstitucinį veiklos planą (toliau – Planas) rengia Lietuvos Respublikos Vyriausybė. Planas tvirtinamas suderinus su Lietuvos Respublikos Seimo Nacionalinio saugumo ir gynybos komitetu.

5.2.1. Programą pagal savo kompetenciją įgyvendina ministerijos, Lietuvos Respublikos generalinė prokuratūra, Specialiųjų tyrimų tarnyba, Lietuvos Respublikos viešųjų pirkimų tarnyba, Lietuvos Respublikos vyriausioji rinkimų komisija, Lietuvos Respublikos konkurencijos taryba, Vyriausioji tarnybinės etikos komisija, kitos valstybės ir savivaldybių institucijos ir įstaigos.

5.3. Lietuvos Respublikos nacionalinės kovos su korupcija 2015–2025 metų programos įgyvendinimo 2015–2019 metų tarpinstituciniame veiklos plane, patvirtintame Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2015 m. birželio 17 d. nutarimu Nr. 648, nustatyta, kad Plano įgyvendinimą koordinuoja Lietuvos Respublikos teisingumo ministerija, dalyvaujant Specialiųjų tyrimų tarnybai. Plano rezultatų stebėseną atlieka Specialiųjų tyrimų tarnyba.

6. TKKKK, vienos iš už kovos su korupciją koordinavimą atsakingų institucijų, pagrindinės užduotys:

6.1. Koordinuoti Lietuvos Respublikos nacionalinės kovos su korupcija programos (toliau – programa) rengimą ir įgyvendinimą, kontroliuoti programos priemonių plano įgyvendinimą, taip pat kitą valstybės ir savivaldybių institucijų bei įstaigų veiklą korupcijos prevencijos ir korupcinių teisės pažeidimų išaiškinimo srityse.

6.2. Svarstyti strateginius kovos su korupcija klausimus.

6.3. Tobulinti valstybės ir savivaldybių institucijų bei įstaigų veiklą korupcijos prevencijos ir korupcinių teisės pažeidimų išaiškinimo srityse.

7. STT dalyvaudama, Lietuvos Respublikos Vyriausybei koordinuojant valstybės ir savivaldybių įstaigų veiklą vykdant korupcijos prevenciją, atlieka šias funkcijas:

7.1. Siūlo temas ir darbotvarkės klausimus TKKKK posėdžiams.

7.2. Rengia ir teikia apibendrintą informaciją apie viešojo sektoriaus srityse nustatytas esmines ir aktualias problemas, susijusias su korupcija, ir korupcijos rizikos veiksnius.

7.3. Valstybės ir savivaldybių įstaigoms siūlo veiklos sritis, kuriose gali būti atlikti korupcijos pasireiškimo tikimybės nustatymai.

7.4. Apibendrina valstybės ir savivaldybių įstaigų atliktus korupcijos pasireiškimo tikimybės nustatymus ir informuoja TKKKK.

7.5. Teikia pasiūlymus dėl Programų ir Plano pakeitimų.

7.6. Organizuoja diskusijas su atsakingomis valstybės ir savivaldybių įstaigomis dėl korupcijos prevencijos priemonių vykdymo.

7.7. Vertina pasiektą pažangą įgyvendinant Programą ir Planą.

KETVIRTASIS SKIRSNIS EUROPOS SĄJUNGOS VALSTYBIŲ GEROSIOS PRAKTIKOS APŽVALGA

8. Tobulinant korupcijos prevencijos veiklą yra svarbu perimti Europos Sąjungos valstybių narių gerąją patirtį. Atsižvelgiant į institucinės sąrangos panašumą ypač naudinga Lenkijos, Latvijos, Estijos, Vokietijos, Olandijos, Austrijos ir Rumunijos patirtis.

8.1. Lenkija:

Strateginis požiūris:

Pagrindinė atsakomybė už kovą su korupcija patikėta Centriniam kovos su korupcija biurui (lenk. CBA). Kovoti su korupcija taip pat padeda specializuoti apeliacinių prokuratūrų departamentai, Aukščiausioji audito tarnyba (NIK) ir ombudsmenas (RPO).

Lenkija patvirtino Nacionalinę antikorupcijos strategiją 2014–2019 metams, jos įgyvendinimo priežiūrą vykdo Ministro Pirmininko sudaryta komisija, kuriai vadovauja vidaus reikalų ministras, CBA vadovas yra pavaduotojas, o nariai yra už Programos priemonių įgyvendinimą atsakingų pagrindinių institucijų atstovai. Programai įgyvendinti kuriamos darbo grupės. Komisija renkasi du kartus per metus ir programos pagrindiniai vykdytojai (institucijos), koordinuojantys ir kontroliuojantys darbo grupių veiklą, atsiskaito už priskirtų priemonių įgyvendinimą. Programos efektyvumą vertina Nevyriausybinių organizacijų antikorupcinė koalicija (lenk. *Antykorupcyjna Koalicję Organizacji Pozarządowych*). CBA vykdydama strategiją pasitvirtina planą, jį įgyvendina ir atsiskaito tik už tas priemones, už kurių vykdymą yra atsakinga (Programoje CBA yra atsakinga už 6 priemones). Nacionalinės antikorupcinės strategijos efektyvumą vertina nevyriausybinių koalicija.

Antikorupcinė praktika⁵:

Veikla vykdoma trimis kryptimis: baudžiamojo persekiojimo, su korupcija susijusių reiškinų analizės ir kontrolės. Atskirai paminėtina CBA vykdoma kontrolės funkcija, kuri vykdoma dviem kryptimis:

viešųjų asmenų deklaracijų tikrinimo;

ekonominių sprendimų (ES lėšų skirstymo, konkursinių pasiūlymų, dotacijų) priėmimo teisėtumo kontrolės⁶.

⁵ Prieiga internete: <https://cba.gov.pl/en/about-the-cba>.

⁶ 2013 m. vykdant kontrolės funkciją į valstybės biudžetą buvo grąžinta 12 milijonų eurų (CBA biudžetas – 25 milijonai).

Korupcijos prevencija daugiausia yra vykdoma per švietimą ir informavimą (kuris iš dalies vykdomas finansuojant ES struktūrinių fondų lėšomis). Didelis dėmesys skiriamas valstybės tarnautojų mokymui, kaip atpažinti korupcijos atvejus, kaip elgtis susidūrus su korupcija. Įsteigtas nuotolinio antikorpucinio mokymo interneto tinklalapis, kuriame užsiregistravus galima išklaustyti antikorpucinio švietimo kursą ir gauti tai patvirtinantį pažymėjimą.

Taip pat prevencinėje veikloje daug dėmesio yra skiriama moksliniams tyrimams, pvz., 2017 m. buvo paskelbta apžvalga „Pranešėjai darbdavių ir profesinių sąjungų akimis“, kurioje nagrinėjami pranešėjų apsaugos klausimai ir problemos.

Viena iš svarbių prevencijos sričių yra konferencijų, seminarų organizavimas, taip pat mokslinio ir praktinio pobūdžio publikacijų leidyba.

8.2. Latvija:

Strateginis požiūris:

Latvija patvirtino Kovos su korupcija programą 2015–2020 metams, kurios tikslas – sustiprinti pranešėjų apsaugą ir visuomenės informuotumą apie korupcijos faktus.

Pagrindinė kovos su korupcija įstaiga yra Korupcijos prevencijos ir kovos su korupcija biuras (latv. *KNAB*), kuris vykdo korupcijos baudžiamojo persekiojimo, korupcijos prevencijos, antikorpucinio švietimo, privačiųjų interesų konfliktų stebėsenos ir pažeidimų tyrimų, politinių partijų ir politinių kampanijų finansavimo stebėsenos ir pažeidimų tyrimo funkcijas. *KNAB* yra atskaitingas Ministrui Pirmininkui ir Parlamentui, kuris jį pareigas skiria ir iš pareigų atleidžia *KNAB* direktorių Vyriausybės teikimu, tvirtina biudžetą.

Pranešėjų apsauga:

2018 m. spalio 11 d. Latvijos parlamentas (angl. *The Saeima of the Latvian Republic*, latv. *Latvijas Republikas Saeima*)⁷ priėmė Pranešėjų apsaugos įstatymą, kuris įsigalios 2019 m. kovo 1 d. ir yra vienas iš kovos su korupcija strategijos tikslų.

Darbo įstatymas draudžia persekioti darbuotojus, kurie naudojami teisėtomis teisėmis arba praneša valdžios institucijoms apie galimus pažeidimus darbo vietoje⁸. Šiame įstatyme konfidencialumo reikalavimų nenustatyta. Įstatyme dėl interesų konfliktų prevencijos numatyta informacijos apie valdžios tarnautoją ar darbuotoją, pranešusį apie kitos valstybės tarnautojo interesų konfliktą, konfidencialumo apsauga⁹, tačiau apsauga netaikoma pranešusiems apie kyšininkavimą ar piktnaudžiavimą tarnyba. Įstatyme dėl pranešimų pateikimo draudžiama atskleisti informaciją apie pranešimo turinį ir pranešėją, jeigu to prašo pranešimą pateikęs asmuo.

Europos Komisijos 2014 m. ataskaitoje¹⁰ paminėta geroji praktika:

KNAB turi aukų politinėms partijoms duomenų bazę, kurioje įdiegta paieškos funkcija ir galima rasti išsamius naujausius duomenis apie aukas partijoms, privalomas deklaruoti per 15 dienų, įskaitant gavimo datą, jų vertę, kilmę ir gavėją. Panašiose duomenų bazėse pateikiama informacija apie narystės mokesčius, privalomas lėšų deklaracijas ir metines ataskaitas¹¹.

8.3. Estija:

Strateginis požiūris:

⁷ Prieiga internete: <https://www.mk.gov.lv/en/aktualitates/latvia-takes-important-step-towards-strengthening-whistleblower-protection>.

⁸ *Darba likums* (Darbo įstatymas) 9 skirsnio 1 dalis. Prieiga internete: <http://www.hkumi.lv/doc.php?id=26019>.

⁹ Įstatymo apie pareigas atliekančių valstybės tarnautojų interesų konfliktų prevenciją 20 skirsnio 7 dalis.

¹⁰ Prieiga internete: https://ec.europa.eu/home-affairs/what-we-do/policies/organized-crime-and-human-trafficking/corruption/anti-corruption-report_en.

¹¹ Prieiga internete: <http://www.knab.lv/lv/finances/db/>.

Estija turi Korupcijos prevencijos strategiją 2013–2020 metams ir Korupcijos prevencijos strategijos įgyvendinimo 2014–2017 metais planą¹². Estijos kovos su korupcija strategijoje nurodyti šie pagrindiniai tikslai¹³: korupcijos sąmoningumo didinimas; priimamų sprendimų ir veiklos skaidrumo didinimas; tyrimo institucijų gebėjimų ir pavojų saugumui keliančios korupcijos užkardymo plėtojimas.

Estijos švietimo srityje numatytas mokymų organizavimas žurnalistams, o tyrimo institucijų gebėjimų plėtojimo srityje – kuriant rizikos analizės metodus atsižvelgiama ir į korupcijos pasireiškimą privačiame sektoriuje.

Kovojant su korupcija dalyvauja įstaigos:

- 1) Teisingumo ministerija (koordinuoja korupcijos prevencijos strategiją, jos įgyvendinimą)¹⁴;
- 2) Centrinė kriminalinė policija, Korupcinių nusikaltimų biuras (atsakingi už pareigūnų, dirbančių vietos savivaldybėse ir valstybės įstaigose, privačių įmonių ir (ar) ne pelno organizacijų priežiūrą);
- 3) Estijos vidaus saugumo tarnyba (est. *KAPO*) (vykdo aukščiausių valstybės ir savivaldybių pareigūnų priežiūrą);
- 4) Prokuratūra (specializuoti ir valstybės prokurorai) (vykdo ikiteisminius korupcijos pažeidimų tyrimus ir palaiko valstybinį kaltinimą);
- 5) Sektoriniai kovos su korupcija tinklai (stebi, kad būtų įgyvendintos korupcijos prevencijos strategijos priemonės, analizuoja priemones, veiklą ir kt.);
- 6) Kovos su korupcija komitetas (parlamentinė įstaiga, kuri prižiūri, kad strategijos priemonės būtų įgyvendintos, efektyvios ir t. t.);
- 7) Korupcijos prevencijos koordinatoriai ministerijose (koordinuoja korupcijos prevencijos priemonių įgyvendinimą ministerijose, analizuoja, prižiūri, kad strategijos priemonės būtų įgyvendintos)¹⁵.

Antikorupcinė praktika:

Korupcijos prevencijos įstatyme¹⁶ nėra nuosekliai nurodomų korupcijos prevencijos priemonių, tačiau daug dėmesio skiriama pareigūnų pareigoms, korupciniams pažeidimams, interesų deklaravimo tvarkai reglamentuoti. Baudžiamajame kodekse nustatytais atvejais teismas gali taikyti neteisėtai gauto turto konfiskaciją.

Įstatymuose nustatyta išsami pareigūnų interesų deklaravimo tvarka, atsakomybė už įstatyme nustatytus lengvus korupcinius pažeidimus, įtvirtinta pareigūno pareiga pranešti apie jam žinomą korupcinį pažeidimą ir jo, kaip pranešėjo, apsauga.

Organizuojami seminarai pareigūnams, mokymai, atliekamos korupcijos analizės, rizikų vertinimai, viešiniai sprendimai, finansiniai sandoriai:

¹² Prieiga internete: <http://www.korruptsioon.ee/en/fighting-corruption-estonia/anti-corruption-strategy-2013-2020>.

¹³ Siekiant **1 tikslo** – palengvinti korupcijos supratimą – yra orientuojamasi į tris tikslines grupes: a) gyventojus, daugiausia rusakalbius; b) įmones; c) politikus ir pareigūnus. Siekiant **2 tikslo** – priimamų sprendimų ir veiklos skaidrinimo – orientuojamasi į: a) teisės aktų rengimą ir politinį sprendimų priėmimo procesą; finansinių sandorių ir vietos valdžios institucijų darbo tvarką; valstybės institucijų veiklą; viešuosius pirkimus; sprendimų suteikimo teisę; prevencijos įtaką teisės saugos ir valstybės gynybos institucijose bei teismuose; sveikatos apsaugą. Siekiant **3 tikslo**, daugiausia dėmesio skiriama rizikos analizei atlikti ir kompetentingiems tyrėjams samdyti ar jiems išlaikyti, taip pat tyrimo tarnybų ir prokuratūros tyrimų kokybei gerinti.

¹⁴ Prieiga internete: <https://www.riigiteataja.ee/en/eli/ee/530032016001/consolide>.

¹⁵ Prieiga internete: <http://www.korruptsioon.ee/en/anti-corruption-activity-estonia>;

<https://www.kapo.ee/en/content/how-combat-corruption.html>; <https://www.politsei.ee/en/nouanded/korruptsioon/>.

¹⁶ Prieiga internete: <https://www.riigiteataja.ee/en/eli/ee/530032016001/consolide>.

a) sukurta informacinė sistema, kurioje pateikiama informacija visuomenei apie vietos savivaldybių finansinius sandorius;

b) strategijos įgyvendinimo plane nurodytas tikslas sukurti informacinę sistemą, kurioje teikiama informacija apie valstybinių įmonių finansinius sandorius.

Korupcijos sąmoningumo skatinimas vykdomas per žiniasklaidos priemones, mokymus, informacijos viešinimą, interneto svetainėje skelbiami metodai, kurie padeda įmonėms įvertinti korupcijos riziką, tobulinti prevencijos sistemas, taip pat pateikiamos rekomendacijos, kaip išvengti viešųjų ir privačiųjų interesų konfliktų. Strategijos įgyvendinimo plane nurodytas tikslas – verslo atsakomybės indeksą papildyti klausimais, susijusiais su korupcija (šį indeksą parengė Estijos atsakingojo verslo forumas).

Korupcijos prevencijos įstatyme nustatyta pareiga Vyriausybei įsteigti registrą dėl e. deklaracijų priežiūros. Deklaracijos duomenis turi teisę tikrinti deklaracijos teikėjo priežiūros (stebėtojų) organas. Naudojami du pagrindiniai interesų deklaravimo būdai: bendroji interesų deklaracija ir *ad hoc* interesų deklaracija. Pirmasis deklaravimo būdas yra susijęs su pareigūnų, kurie turi teisinę pareigą aktyviai deklaruoti savo interesus. Antrasis deklaravimo būdas yra susijęs su deklaracijos pateikimu nedelsiant prieš priimant sprendimą, pavyzdžiui, pirkimų komiteto narys paskelbia galimus interesus ir ryšius su viešosiose organizacijose dalyvaujančiomis bendrovėmis ir pelno nesiekiančiomis asociacijomis, net jei nėra oficialaus atšaukimo pagrindo¹⁷

Vykdam antikorupcinį švietimą daug dėmesio skiriama rusų kalbą vartojantiems gyventojams, jiems numatytos švietimo priemonės, pvz., leidiniai, informacija žiniasklaidos priemonėse rusų kalba.

Europos Komisijos 2014 m. ataskaitoje paminėta geroji praktika:

Estijoje veikia piliečių savanorių administruojamas forumas „Liaudies asamblėja“, (tinklalapis www.rahvakogu.ee), kuriame kaupiami antikorupcinio pobūdžio pasiūlymai, iš esmės susiję su politinių partijų finansavimu, taip pat kitos reformų idėjos. „Liaudies asamblėja“ derina diskusijas elektroninėje erdvėje ir tiesiogines diskusijas šiomis penkiomis temomis: rinkimų sistema, politinių partijų konkurencija ir jų vidaus demokratija, politinių partijų finansavimas, pilietinės visuomenės vaidmens politikoje stiprinimas tarprinkiminiu laikotarpiu ir viešojo administravimo depolitizavimas.

8.4. Vokietija:

Strateginis požiūris:

Vokietijoje pagrindinėmis kovos su korupcija priemonėmis laikomos ir korupcijos prevencija, ir kontrolė. Vokietija investuoja į prevencines programas, nes laiko jas ekonomiškai efektyvia korupcijos kontrolės priemone. Europos Tarybos Valstybių prieš korupciją grupė (angl. GRECO) pripažino Vokietijos valdžios institucijų nuveiktą darbą kovojant su korupcija, įskaitant Rekomendacijas dėl federalinių administracinių įstaigų korupcijos prevencijos¹⁸. Paprastai valdžios institucijos korupcijos prevencijos klausimams skiria kontaktinius asmenis. Yra parengtos aiškios viešosios rekomendacijos dėl dovanų draudimo valstybės tarnyboje. Vokietija dar labiau išplėtė taisykles dėl dovanų ėmimo bei naudojimosi svetingumu ir dėl veiklos deklaravimo penkerius metus

¹⁷ Prieiga internete: <http://www.korrupsioon.ee/en/declaration-interests>.

¹⁸ Naujausios rekomendacijos (pirmą kartą išleistos 1998 m.) buvo paskelbtos 2012 m. pavadinimu „Empfehlungen zur Korruptionsprävention in der Bundesverwaltung“. Prieiga internete: http://www.bmi.bund.de/SharedDocs/Downloads/DE/Themen/OED_Verwaltung/Korruption_Sponsoring/empfehlungen_zur_richtline_korruptionspraevention_de.pdf?__blob=publicationFile.

po atsistatydinimo iš valstybės tarnybos¹⁹. Įdiegus viešąją interneto informacinę sistemą „BundOnline2005“ buvo sukurtos centralizuotos elektroninės federalinių administracinių įstaigų viešųjų pirkimų procedūros. Federaliniai audito rūmai (vok. *Bundesrechnungshof*) tikrina, ar laikomasi teisės aktų nuostatų. Nors nacionalinio viešųjų pirkimų konkursų dalyvių, kuriems neleista dalyvauti viešųjų pirkimų procedūrose, registro dar nėra, kai kuriose žemėse tokie registrai jau taikomi.

Subjektai:

Prokuratūroje yra specializuotas Dvyliktasis skyrius, kuris kontroliuoja sukčiavimų, ekonominių ir korupcinių nusikaltimų tyrimą.

Įmonių patikrinimo tarnyba:

- 1) tikrina įmones, ar tinkamai mokami mokesčiai;
- 2) veikia siekdama užtikrinti mokesčių surinkimą, nevykdo baudžiamojo persekiojimo;
- 3) neturi teisės įeiti į butus, tikrina tik įmonėse laikomus dokumentus.

Antikorupcinė praktika:

Yra parengti tiek federalinio lygmens, tiek žemių (vok. *Länder*) lygmens elgesio kodeksai, skirti korupcijos prevencijai²⁰ plėtoti. Tyrimų duomenimis, 99 proc. institucijų, į kurias buvo kreiptasi, taiko vadinamąjį keturių akių principą, pagal kurį svarbius sprendimus privalo patvirtinti du asmenys, 80 proc. – turi vidaus rekomendacijas dėl kovos su korupcija, 74 proc. – atsitiktine tvarka tikrina sprendimų priėmimą tose srityse, kuriose korupcijos rizika yra didesnė, 62 proc. – nustatė didesnio korupcijos pavojaus sritis ir 57 proc. – paskyrė įgaliojimą kovai su korupcija²¹. Palyginti daug viešojo sektoriaus darbuotojų linkę reikalauti, kad korumpuotiems bendradarbiams būtų pateikiami baudžiamieji kaltinimai²². Kai kurios Vokietijos savivaldybės, pvz., Hamburgo, pateikia pavyzdžių, kaip galima geriausiai skatinti viešojo sektoriaus darbuotojų sąžiningumą²³.

Veikloje dominuoja *atitikties* pareigūnai, kurių veikla apima: prevenciją, atskleidimą ir reagavimą.

Prevencija:

- 1) darbuotojų elgesio kodeksas;
- 2) antikorupciniai mokymai;
- 3) antikorupcinis informacinis centras;
- 4) bendradarbiavimas su Personalo padaliniu – priimamų darbuotojų antikorupcinis vertinimas, tikrinimas keliant į kitą poziciją, ar nebuvo teistas ir pan.;
- 5) antikorupcinė komunikacija.

Atskleidimas:

- 1) vidinių tyrimų atlikimas;
- 2) sudarymas sąlygų pateikti informaciją anonimiškai;
- 3) korupcinių rizikų nustatymas;

19 „*Transparency International*“ (TI). „Sąžiningumo skatinimas ir korupcijos rizikos mažinimas gynybos įstaigoje: etika ir verslo praktika gynybos įstaigose – nacionalinių standartų tobulinimas“ (angl. *Building Integrity and Reducing Corruption Risk in Defence Establishment: Ethics and business conduct in defence establishments – the improvement of national standards*), Ben Magahy ir Mark Pyman, 2009 m, p. 23. Prieiga internete: <http://archive.ti-defence.org/publications/664-ethics-and-business-conduct-in-defence-establishments--the-improvement-of-national-standards>.

20 GRECO (2004 m.) antrasis vertinimo etapas. Ataskaita dėl Vokietijos, Strasbūras, 25 ir 26 dalys.

21 Salvenmoser et al. *Kriminalität im öffentlichen Sektor*, 2010 m., *PricewaterhouseCoopers, Frankfurt a.M.*, p. 41–42.

22 Salvenmoser et al. (2010 m.), *ibid*, p. 32.

23 Prieiga internete: <http://www.hamburg.de/contentblob/4104536/data/korruptionsbekaempfung-in-hamburg.pdf>.

- 4) atitikties auditų atlikimas;
- 5) verslo partnerių tikrinimas.

Buvę valstybės tarnautojai vienerius metus negali atstovauti fiziniams ar juridiniams asmenims kitose valstybės ar savivaldybių institucijose tais klausimais, kurie buvo priskirti jo tarnybinėms funkcijoms, o savo veiklą turi deklaruoti 5 metus.

Europos Komisijos 2014 m. ataskaitoje paminėta geroji praktika:

Vokietijos privačiajame sektoriuje daug investuota į kovos su korupcija politiką ir atitikties procedūras. Daug didelių Vokietijos bendrovių įgyvendino išsamias atitikties strategijas, įsteigė už atitiktį atsakingus padalinius ir tam tikrais atvejais pasitraukė iš rinkų, kuriose korupcijos rizika yra didelė.

Tokios sistemos pavyzdys – bendrovės „Siemens“ sukurta atitikties sistema. Miuncheno ir Vašingtono prokuratūros 2008 m. užbaigė teismo bylą, iškeltą bendrovei „Siemens AG“ dėl sunkių įtariamų kyšininkavimu. Du sprendimai šioje byloje pakeitė verslo sektoriaus požiūrį į atitiktį. Bendrovė „Siemens“ ne tik sumokėjo Vokietijos (apie 600 mln. Eur) ir JAV (apie 620 mln. Eur) skirtas baudas ir grąžino išieškotą turtą, bet ir sukūrė atitikties programą, kad išvengtų didžiausios baudos, kurią gali skirti JAV institucijos. Pagal šią programą įtariamų nusižengimų prevencijai ir nustatymui skiriamas toks pat dėmesys kaip ir reagavimui į juos. Be to, bendrovė „Siemens“ ne tik ėmėsi priemonių savo įmonėje, bet ir pagal teismo susitarimą sutiko per 15 metų sumokėti 100 mln. JAV dolerių, kurie bus skiriami organizacijoms, kovojančioms su korupcija ir sukčiavimu, tam skirtiems projektams, bendriems veiksams, mokymams ir švietimui plėtoti.

8.5. Olandija:

Strateginis požiūris:

Olandijoje vykdomos didelio masto iniciatyvos, kuriomis siekiama gerinti sąžiningumo principų laikymąsi, pavyzdžiui, 2005 m. parengta Baltoji knyga dėl korupcijos prevencijos²⁴, taip pat vykdomos teisinės ir administracinės reformos, dauguma iš jų skatina laikytis sąžiningumo principų.

Valstybės tarnybos įstatyme nurodyta, kad visos valstybės ir savivaldybės įstaigos turi turėti „integritą“ (liet. *vientisumas, sąžiningumas, principingumas, atsparumas korupcijai (toliau – atsparumas korupcijai)*) politiką. Įstaigos turi susikūrę trečiosios kartos *atsparumo korupcijai* politiką, kurios kertiniai ramsčiai: pagalba darbuotojams, rizikų atpažinimas ir šalinimas.

Nors nėra specialiosios korupcijos prevencijos ir kovos su ja institucijos, Nyderlandų Karalystėje viešojoje administracijoje tiek nacionaliniu, tiek vietos lygmeniu daug dėmesio skiriama kovos su korupcija ir sąžiningumo principų politikai, ypač prevencijai.

Esminės korupcijos prevenciją vykdančios įstaigos:

Valstybės kontrolė, kurios viena iš audito temų yra *atsparumo korupcijai* auditas.

Ombudsmenas, kuris tiria visus asmenų pranešimus ir pareiškimus, įskaitant ir korupcinio pobūdžio.

Pranešėjų apsaugos namai tiria pranešimus tik tada, kai pateikiama svarbi ir jautri informacija, kitais atvejais pranešimai nukreipiami ombudsmeniui.

Ombudsmeno veikla nuo Pranešėjų apsaugos namų (angl. *Whistleblower House*) skiriasi tuo, kad ombudsmeno veikla grindžiama visų asmenų pranešimais, o Pranešėjų apsaugos namai nagrinėja pranešimus tik tų asmenų, kurie kur nors dirba, ir pirmiausia nagrinėjami informacijos požiūriu vertingesni pranešimai.

²⁴ „Nota Corruptiepreventie – Rijksoverheid Kamerstukken 2005–2006“, III, 30374 Nr. 2 ir 6.

Ombudsmenas, atlikęs tyrimą, skelbia viešai savo rekomendacijas, nuasmeninęs duomenis. Rekomendacijos skirtos ne konkrečiam asmeniui, dėl kurio skundžiamasi, o jo institucijai, kuri paraleliai arba po Ombudsmeno tyrimo gali vykdyti ir drausmės arba *atsparumo korupcijai* pažeidimo tyrimą.

Policija ir prokuratūra tiria ir korupcinio pobūdžio nusikalstamas veikas (Nacionalinės policijos vidaus tyrimų departamentas (oland. *Rijksrecherche*). Ši tarnyba atskaitinga Generalinių prokurorų valdybai. Ji atsakinga už korupcijos bylų, susijusių su policijos pareigūnų, teismo institucijų darbuotojų ir aukšto rango valstybės pareigūnų korupcinio pobūdžio nusikalstamomis veikomis, tyrimą.

Svarbūs yra atitikties ar pažeidimų tyrimo pareigūnai, dirbantys įstaigose, o kai kurie subjektai, pvz., savivaldybės, turi Kokybės institutą, kuris formuoja bendrąją praktiką visoms savivaldybėms, taip išvengiama skirtingo požiūrio į problemų sprendimą.

Antikorupcinė praktika:

Atsparumo korupcijai politikai yra svarbu: profesionalūs ir kūrybingi darbuotojai, teisingumas ir tinkamos sankcijos, organizacijos vystymasis.

Atsparumo korupcijai politika grindžiama šiais elementais: profesionalaus elgesio kodeksu, iškilminga priesaika, finansinių interesų deklaracija, informacijos apsauga, dovanų politika, viešųjų pirkimų tvarka; pranešėjų apsauga ir pranešimų kanalais, galimybėmis dirbti kitą darbą, konsultacijomis, mokymais apie atsparumą korupcijai.

Atsparumas korupcijai kuriamas trimis lygiais:

- 1) visos organizacijos;
- 2) darbo procesų;
- 3) darbuotojų darbo vietose.

Antikorupcinės veiklos pagrindas yra įstaigos *atsparumo korupcijai* politika ir standartizuotas įsivertinimas. Šį klausimą kuruoja Olandijos valstybės kontrolė.

Daug dėmesio skiriama atviriems duomenims. Pagrindiniai atvirumo principai yra du: leisti visuomenei matyti ir žinoti apie institucijos veiklą; institucijai matyti ir girdėti visuomenę.

Savivaldybės yra įsteigusios kokybės institutą²⁵. Jis yra sukūręs kelių lygmenų (vienas skirtas savivaldybei, kitas visoms savivaldybėms, trečias – visuomenei) informacinę sistemą²⁶, kurioje galima matyti pajamas ir išlaidas įvairiais lyginamaisiais pjūviais, tinklalapyje vartojama olandų kalba.

Pagal Olandijos teisę daugelyje viešosios administracijos institucijų galioja elgesio kodeksai. Interesų konfliktų prevencijos vadove išsamiai aprašytos ir paaiškintos visos taikytinos taisyklės, kuriomis siekiama užkirsti kelią valstybės tarnautojų interesų konfliktams.

Europos Komisijos 2014 m. ataskaitoje paminėta geroji praktika:

Nyderlandų Karalystės viešosios administracijos institucijose aktyviai skatinama laikytis sąžiningumo, skaidrumo ir atskaitomybės principų. Įvairiomis iniciatyvomis pabrėžiama sąžiningumo principų laikymosi viešajame sektoriuje svarba ir platesnis šių principų taikymas.

Šioje srityje pagrindinį vaidmenį iki 2016 m. atliko BIOS (Sąžiningumo viešajame sektoriuje skatinimo biuras (oland. *Bureau Integriteitsbevordering Openbare Sector*).

8.6. Austrija:

Strateginis požiūris:

²⁵ Prieiga internete: <https://joinup.ec.europa.eu/taxonomy/terms/8070>.

²⁶ Prieiga internete: <http://www.waarstaatjegemeente.nl/homewsjg.aspx>.

Kovojant su korupcija viešojo administravimo srityje daugiausia pastangų skiriama prevencijai – visiems viešojo administravimo lygmenims yra parengtas korupcijos prevencijos elgesio kodeksas²⁷.

Nuo 2010 m. pradžios kovos su korupcija veiksmus federaliniu lygmeniu koordinuoja kovos su korupcija forumas. Šį aukšto lygio koordinavimo komitetą, kuris posėdžiauja keturis kartus per metus, sudaro visų kompetentingų institucijų bei įvairių federalinių ministerijų, žemių, institucijų, pvz., Specialioji kovos su finansiniais nusikaltimais prokuratūra²⁸ (WKStA), Federalinė korupcijos prevencijos ir kovos su korupcija tarnyba²⁹ (BAK) ir Finansų rinkos priežiūros institucija, atstovai, taip pat privačiojo sektoriaus subjektai (Prekybos rūmai, Valstybės tarnautojų sąjunga, Notarų rūmai, Advokatūra)³⁰.

Antikorupcijos programoje pabrėžiama viešojo sektoriaus, verslo sektoriaus ir visuomenės bendradarbiavimo svarba, taip pat atitiktis tarptautiniams reikalavimams ir rekomendacijoms.

Korupcija suvokiama plačiau nei Lietuvoje. Terminas „korupcija“ apima kyšio davimą ir gavimą, prekybą poveikiu, piktnaudžiavimą tarnyba, taip pat ir sukčiavimą, turto grobstymą, neteisėto atlygio priėmimą, pinigų plovimą ar pasitikėjimo pažeidimą privačiame sektoriuje.

Pagrindinė kovos su korupcija įstaiga yra Federalinė korupcijos prevencijos ir kovos su korupcija tarnyba (angl. *Austrian Federal Bureau of Anti-Corruption (BAK)*). Ši tarnyba glaudžiai bendradarbiauja su kita institucija, dirbančia antikorupcijos srityje – Specialiąja kovos su finansiniais nusikaltimais prokuratūra (angl. *Federal Public Prosecutor's Office for Combating Economic Crime and Corruption (WKStA)*).

Antikorupcinė praktika:

Pastaraisiais metais Vyriausybė reformavo viešojo administravimo sektorių, kad valstybės tarnyba taptų veiksmingesnė ir palankesnė klientams, be to, ji skatina piliečius aktyviau naudotis e. valdžios paslaugomis³¹. Inicatyvą sudarė 40 reformos projektų, skirtų administracinių paslaugų kokybei didinti ir lėšoms taupyti. Buvo vykdomi e. valdžios projektai, steigiami vieno langelio skyriai ir atliekama reorganizacija³². Šios priemonės turėtų pagerinti prevenciją viešajame sektoriuje. Iniciatyvų ėmėsi ir kitos institucijos, nesusijusios su viešuoju administravimu. Po naujausių įtarimų kyšininkavimu buvo įsteigti du parlamentiniai tyrimų komitetai, nagrinėjantys tik įtarimus korupcija; kiti du komitetai taip pat nagrinėjo su korupcija susijusias problemas³³.

Didelis dėmesys skiriamas ISO standartams, kurių įgyvendinimas padeda gerinti įmonės ir (ar) įstaigos antikorupcinę aplinką ir mažinti korupcijos pasireiškimo riziką (pavyzdžiui, ISO 37001, ISO 19600), plėtoti.

²⁷ „Atsakomybė tenka man“ (vok. *Die VerANTWORTung liegt bei mir – Bundeskanzleramt Österreich*).

Prieiga internete:

https://www.oeffentlicherdienst.gv.at/moderner_arbeitgeber/korruptionspraevention/infos/VerhaltenskodexDeutsch_2012_barrierefrei.pdf?3shqic.

²⁸ *Wirtschafts- und Korruptionsstaatsanwaltschaft*.

²⁹ *Bundesamt zur Korruptionsprävention und Korruptionsbekämpfung*.

³⁰ Abipusių vertinimų „Finansiniai nusikaltimai ir finansų tyrimai“ penktojo etapo vertinimo ataskaita, pateikta po ataskaitos dėl Austrijos, Europos Sąjungos Tarybos dokumentas Nr. 5576/12, Briuselis. 2012 m. sausio 20 d., p. 5.

³¹ 2008–2010 m. 16–74 metų amžiaus asmenų, kurie per pastaruosius tris mėnesius su valdžios institucijomis susisiekiė internetu (t. y. naudojami internetu vienas arba keliems iš šių veiksmų: gauti informacijos iš valdžios institucijų interneto svetainių, parsisiųsti oficialius blankus ir išsiųsti užpildytus blankus), procentinė dalis liko nepakitusi – 39 proc. Prieiga internete: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&pcode=tsdgo330&plugin=1>.

³² Prieiga internete:

https://www.oeffentlicherdienst.gv.at/fakten/publikationen/verwaltung_in_oesterreich_2011_en.pdf?3sfue1.

³³ Šių komitetų protokolai ir sprendimai paskelbti Austrijos Parlamento interneto svetainėje http://www.parlament.gv.at/PAKT/VHG/XXIV/A-USA/A-USA_00003_00314/index.shtml.

Svarbią vietą kovojant su korupcija užima *atsparumo korupcijai* pareigūnai (angl. *Integrity officers*), kuriuos deleguoja Federalinė korupcijos prevencijos ir kovos su korupcija tarnyba³⁴. Šie pareigūnai dirba įvairiuose viešojo administravimo subjektuose (nuo ministerijų iki savivaldybių). Jie kuria ir įgyvendina atitinkamai institucijai pritaikytas korupcijos prevencijos priemones, pvz., elgesio kodeksą, etikos gaires, atitikties programas, mokymus, atlieka korupcijos rizikos analizes ir t. t.

Federalinė korupcijos prevencijos ir kovos su korupcija tarnyba kuria ir įgyvendina įvairias kovos su korupcija programas, nukreiptas į įvairias korupcijai jautresnes sritis, siekdama pagerinti gyventojų sąmoningumą, viešojo administravimo subjektų (jų darbuotojų) atsparumą korupcijai ir t. t. Projektai kuriami atsižvelgiant į teisinius, sociologinius, kriminologinius ir psichologinius aspektus.

Remiamasi 4 pagrindiniais principais: atsparumas korupcijai (angl. *integrity*), skaidrumas, sąmoningumo kėlimas, bendradarbiavimas.

Nuo 2013 m. Austrijos vidaus reikalų ministerija palaipsniui privačiame sektoriuje diegia atitikties valdymo sistemą (angl. *compliance management system*).

Europos Komisijos 2014 m. ataskaitoje paminėta geroji praktika:

Specialioji kovos su finansiniais nusikaltimais prokuratūra turi anoniminių pranešėjų interneto svetainę³⁵ (angl. *whistleblower website*), kurioje galima palikti pranešimus apie korupcijos apraiškas ir korupcinius nusikaltimus, taip pat prisegti susijusius dokumentus ar kitą turimą medžiagą. Šioje svetainėje pranešėjui sukuriama anoniminė laiškų dėžutė, per kurią tyrėjai gali tiesiogiai bendrauti su pranešėju, užduoti jam klausimus, ir visiškai užtikrinamas pranešėjo anonimiškumas.

8.7. Rumunija:

Strateginis požiūris:

Vykdoma Nacionalinė antikorupcijos strategija (NAS) 2016–2020, patvirtinta Vyriausybės nutarimu Nr. 583/2016. Teisingumo ministerija vadovaujasi 2016–2020 metų nacionaline antikorupcijos strategija, kurioje didelis dėmesys skirtas korupcijos prevencijai, valstybės tarnautojų švietimui.

Yra kelios specializuotos įstaigos, kurios glaudžiai bendradarbiauja:

1) Nacionalinis kovos su korupcija direktoratas (angl. *The National Anticorruption Directorate (DNA)*). DNA – specializuota baudžiamojo persekiojimo įstaiga, skirta kovoti su vidutinio ir aukšto lygio korupcija, jau įgijo nemenką patirtį nepartiniu principu vykdydama tyrimus ir baudžiamąjį persekiojimą dėl įtarimų korupcija aukščiausiuose politikos, teismų sistemos ir kitų sektorių (mokesčių administravimas, muitai, energetika, transportas, statyba, sveikatos priežiūra ir t. t.) sluoksniuose. Tai – Viešųjų reikalų ministerijos (Rumunijos prokuratūra) struktūrinis padalinys.

2) Nacionalinė tarnybinės etikos agentūra (ANI).

3) Vidaus reikalų ministerijos Kovos su korupcija generalinis direktoratas (angl. *Anticorruption General Directorate (DGA)*). DGA – specializuotas policijos padalinys, kurio pagrindinis uždavinys yra nagrinėti korupcijos atvejus policijoje ir kituose sektoriuose. *Atsparumo korupcijai* tyrimus atlieka DGA priedangos pareigūnai, kurie pagal iš anksto parengtą legendą naudoja priedangai skirtas lėšas, dokumentus, automobilius, specialiąją techniką.

4) Teisingumo ministerija vykdo korupcijos prevenciją, įgyvendina kovos su korupcija teisės aktus.

³⁴ Atsparumo korupcijai pareigūnai (angl. *Integrity officers*) – Federalinės korupcijos prevencijos ir kovos su korupcija tarnybos (BAK'o) mokomi valstybės tarnautojai, kurie dirba kaip korupcijos prevencijos pareigūnai. Prieiga internete: http://www.bak.gv.at/cms/bak_en/_news/?id=784C4A4177533772324A453D&page=7&view=1; http://www.bak.gv.at/cms/BAK_en/_news/start.aspx?id=5A6F3152723551417363733D&page=0&view=1; http://www.bak.gv.at/cms/BAK_en/service/downloads/files/Annual_Reports/BAK_Annual_Report_15.pdf.

³⁵ Prieiga internete: <https://www.bkms-system.net/bkwebanon/report/clientInfo?cin=1at21>.

5) Policija.

Antikorupcinė praktika:

Nustatyta pareiga valstybės tarnautojams veikti sąžiningai pagal Etikos kodeksą. Nustatyta pareiga deklaruoti turtą ir pajamas.

Nustatyta pareiga deklaruoti turtą ir pajamas aukšto rango valstybės tarnautojams, asmenims, turintiems administracinius įgaliojimus.

Yra parengtas „Antikorupcijos vadovas“, kuriame aprašyti korupciniai nusikaltimai, atsakomybė, institucijos, įtrauktos į korupcijos prevenciją, pranešimo apie korupciją metodai.

Įstatymas įpareigoja viešojo sektoriaus darbuotojus pranešti apie korupcijos atvejus ir nustato pranešėjų apsaugą, tačiau apie 40 proc. pranešėjų vis dėlto nesuteikiama tinkama apsauga.

Veikia sąžiningumo tikrinimo sistema³⁶, kai sudarant tam tikras situacijas yra vertinama, ar asmuo sąžiningas, nesąžiningiems taikomos sankcijos.

PENKTASIS SKIRSNIS TARPTAUTINIŲ ORGANIZACIJŲ, EUROPOS SĄJUNGOS ATSPARUMO KORUPCIJAI PRINCIPŲ APŽVALGA

9. Atsparumo korupcijai užtikrinimas tarptautinės teisės ir Europos Sąjungos teisės aktuose plačiai nėra reglamentuojamas. Paminėtini šie teisės aktai:

9.1. Europos Taryba³⁷ 1997 m. rezoliucijoje(97)24 įtvirtino 20 principų³⁸, taikomų kovojant su korupcija: antikorupcinio švietimo vykdymo, korupcijos kriminalizavimo koordinavimo, atgrasančios atsakomybės taikymo, korupciją tiriančių subjektų specializacijos ir mokymų, elgesio kodeksų nustatymo, skaidrumo pirkimuose ir konkurencijos užtikrinimo, spaudos laisvės užtikrinimo, tarptautinio bendradarbiavimo užtikrinimo ir t. t.

9.2. Jungtinių Tautų konvencijos prieš korupciją 5 straipsnio 1 dalis nustato, kad kiekviena valstybė, šios Konvencijos Šalis, pagal pagrindinius savo teisinės sistemos principus parengia ir įgyvendina arba vykdo veiksmingą, koordinuotą antikorupcinę politiką, kuri skatina visuomenės dalyvavimą ir atspindi teisinės valstybės, tinkamo valstybės reikalų tvarkymo ir valstybės turto valdymo, sąžiningumo, skaidrumo ir atskaitingumo principus.

9.3. Europos Komisijos komunikato Europos Parlamentui, Tarybai ir Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui 4.1 punkte – kova su korupcija ES KOM (2011) 308, 11237/11) – teigiama, kad valstybės narės turės imtis visų reikiamų priemonių ir užtikrinti veiksmingą korupcijos atvejų nustatymą <...>.

9.4. 15-ojoje metinėje Europos partnerių prieš korupciją (Europos partnerių prieš korupciją tinklo (angl. *European Partners against Corruption (EPAC)*) ir Europos Sąjungos kovos su korupcija kontaktinių institucijų tinklo (angl. *European contact-point network against Corruption (EACN)*) konferencijoje ir generalinėje asamblėjoje buvo sutarta³⁹, kad yra svarbu:

9.4.1. puoselėti etiško ir skaidraus elgesio kultūrą, visų pirma rengiant mokymus;

9.4.2. užtikrinti pareigūnų tarnybinę etiką ir stiprinti nešališką, demokratišką ir veiksmingą policijos institucijų priežiūrą, siekiant padidinti visuomenės pasitikėjimą šiomis tarnybomis.

³⁶ Prieiga internete: http://www.epac-eacn.org/downloads/info-materials/doc_download/100-testing-professional-integrity-agd.

³⁷ Prieiga internete: <http://www.coe.int/en/web/portal/home>.

³⁸ Prieiga internete: <https://rm.coe.int/16806cc17c>.

³⁹ Prieiga internete: https://www.epac-eacn.org/downloads/declarations/doc_download/151-paris-declaration-2015 http://www.stt.lt/documents/tarptautinis_bendradarbiavimas/Paris_Declaration_2015_LT.docx.

9.5. Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacijos (EBPO) Tarybos 2009 m. rekomendacija dėl tolesnių priemonių kovojant su užsienio pareigūnų papirkimu sudarant tarptautinius verslo sandorius, be kitų dalykų, valstybėms narėms rekomenduoja imtis žingsnių, kad įmonių apskaitos, išorės audito, vidaus kontrolės, etikos ir atitikties nuostatos būtų iš esmės panaudojamos užkirsti kelią korupcijai ir atskleisti užsienio pareigūnų papirkimo atvejus. Šios rekomendacijos II priede paskelbtas „Gerosios patirties vadovas“ yra skirtas įmonėms, siekiančioms sukurti vidaus kontrolės, etikos ir atitikties programas arba priemones, skirtas atgrasinti, užkirsti kelią ir kovoti su užsienio valstybės pareigūnų papirkinėjimu, susijusiu su tarptautinio verslo sandoriais, ir užtikrinti jų veiksmingumą, taip pat verslo organizacijoms ir profesinėms asociacijoms, kurių pagalba ypač svarbi bendrovėms, siekiančioms tokių tikslų.

9.6. EBPO Taryba 2017 metais patvirtino naują Rekomendaciją dėl atsparumo korupcijai viešajame sektoriuje (angl. *OECD Council Recommendation on Public Integrity*), kurioje pateikiamos atsparumo korupcijai gairės viešajame sektoriuje. Ja siekiama derinti šiuolaikinį, rizikų vertinimu pagrįstą požiūrį su atsparumo korupcijai kultūros puoselėjimu visuomenėje. Rekomendacijoje siūloma kurti sistemą, padedančią mažinti korupcinį elgesį, keisti kultūrą, siekiant korupciją padaryti visuotinai nepriimtiniu elgesiu, užtikrinti asmenų atskaitomybę už savo veiksmus.
